

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-80>

УДК 005.336.4:005.334+005.94

КОЗАК Катерина

Одеський національний технологічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8099-6607>

ЛАГОДІЄНКО Наталія

Одеський національний технологічний університет,

<https://orcid.org/0000-0002-8472-1395>

РИБАЛКО Сергій

ФГ «Аделаїда»

<https://orcid.org/0000-0001-5449-4147>

ДЕМЧЕНКО Аліна

Одеський національний технологічний університет

<https://orcid.org/0000-0001-6947-7024>

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИЗИКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

У роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти формування когнітивного капіталу в умовах сучасного ризикового середовища. Розкрито сутність когнітивного капіталу як специфічної форми людського капіталу, що включає сукупність знань, навичок, компетенцій та здатностей індивідів до пізнання й перетворення дійсності. Проаналізовано особливості сучасного ризикового середовища, що характеризується високим ступенем невизначеності, швидкими технологічними змінами та трансформацією соціально-економічних відносин. Визначено ключові фактори впливу на формування когнітивного капіталу, серед яких цифровізація, зростання складності економічних систем та підвищення рівня невизначеності. Особливу увагу приділено розвитку таких компонентів когнітивного капіталу як адаптивність мислення, критичне мислення, креативність та емоційний інтелект. Досліджено роль освітніх систем та організацій у формуванні когнітивного капіталу, включаючи трансформацію традиційних освітніх моделей та розвиток нових форм навчання. Розглянуто значення колективного когнітивного капіталу та роль соціальних мереж у його формуванні. Проаналізовано вплив цифрових технологій та штучного інтелекту на розвиток когнітивного капіталу. Обґрунтовано необхідність системного підходу до формування когнітивного капіталу, який враховує взаємозв'язок між індивідуальним та колективним розвитком, роль технологій та соціальних мереж, значення формального та неформального навчання. Визначено роль державної політики у створенні сприятливих умов для розвитку когнітивного капіталу та забезпеченні координації зусиль різних стейкхолдерів у цьому процесі.

Ключові слова: когнітивний капітал, ризикове середовище, управління знаннями, цифровізація, критичне мислення, адаптивність, організаційне навчання, людський капітал, інноваційне мислення, метакогнітивні навички.

KOZAK Kateryna, LAGODIENKO Nataliia

Odessa National University of Technology

RYBALKO Serhiy

«Adelaida» Financial Group

DEMCHENKO Alina

Odessa National University of Technology

FORMATION OF COGNITIVE CAPITAL IN THE CONDITIONS OF A MODERN RISK ENVIRONMENT

The paper explores the theoretical and practical aspects of the formation of cognitive capital in a modern risk environment. The essence of cognitive capital as a specific form of human capital is revealed, which includes a set of knowledge, skills, competencies, and abilities of individuals to learn and transform reality. The features of the modern risk environment, characterized by high uncertainty, rapid technological changes, and transformation of socio-economic relations, are analyzed. The key factors influencing the formation of cognitive capital are identified, including digitalization, increasing complexity of economic systems, and increasing uncertainty. Particular attention is paid to developing such components of cognitive capital as adaptive thinking, critical thinking, creativity, and emotional intelligence. The role of educational systems and organizations in forming cognitive capital is investigated, including the transformation of traditional educational models and the development of new forms of learning. The importance of collective cognitive capital and the role of social networks in its formation are considered. The impact of digital technologies and artificial intelligence on the development of cognitive capital is analyzed. The need for a systemic approach to the formation of cognitive capital is substantiated, which considers the relationship between individual and collective development, the role of technologies and social networks, and the importance of formal and informal learning. The role of public policy in creating favorable conditions for the development of cognitive capital and ensuring the coordination of efforts of various stakeholders in this process is determined.

Keywords: cognitive capital, risk environment, knowledge management, digitalization, critical thinking, adaptability, organizational learning, human capital, innovative thinking, metacognitive skills.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Актуальність дослідження проблеми формування когнітивного капіталу в умовах сучасного ризикового середовища зумовлена низкою факторів та протиріч, що характеризують сучасний етап розвитку суспільства. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, цифрова трансформація економіки та суспільства, посилення глобальної конкуренції та зростання невизначеності створюють нові виклики для розвитку людського капіталу та вимагають переосмислення традиційних підходів до його формування. Сучасне ризикове середовище характеризується безпрецедентною швидкістю змін, що призводить до швидкого старіння знань та навичок, необхідності постійного оновлення компетенцій та розвитку здатності до адаптації. Виникає протиріччя між традиційними системами освіти та навчання, орієнтованими на передачу фіксованого набору знань, та потребами сучасної економіки, яка вимагає розвитку метакогнітивних навичок, креативності та здатності до безперервного навчання. Особливої гостроти набуває проблема формування когнітивного капіталу в умовах цифрової трансформації, яка створює нові можливості для навчання та розвитку, але водночас вимагає розвитку специфічних компетенцій та здатності ефективно взаємодіяти з цифровими технологіями. Виникає необхідність пошуку нових підходів до організації навчання та розвитку, які б враховували особливості цифрового середовища та забезпечували формування необхідних компетенцій.

Суттєвою проблемою є також забезпечення балансу між індивідуальним та колективним розвитком когнітивного капіталу. З одного боку, зростає значення індивідуальних траєкторій навчання та розвитку, з іншого - успіх у сучасному світі все більше залежить від здатності до ефективної співпраці та колективного навчання. Це створює необхідність розробки нових моделей організації навчання, які б забезпечували оптимальне поєднання індивідуального та колективного розвитку.

Існує також проблема вимірювання та оцінки когнітивного капіталу в умовах ризикового середовища. Традиційні методи оцінки людського капіталу не завжди дозволяють адекватно оцінити такі важливі компоненти як адаптивність мислення, креативність, емоційний інтелект та здатність до навчання. Це ускладнює процес управління розвитком когнітивного капіталу та оцінки ефективності інвестицій у його формування. Важливою проблемою є також забезпечення доступності можливостей для розвитку когнітивного капіталу для різних груп населення.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасних економічних дослідженнях соціальний капітал розглядається як важливий чинник підвищення конкурентоспроможності підприємств. Особливу увагу цьому аспекту приділяють у сфері послуг, де людський фактор є ключовим. Робота М.М. Бойко [1] підкреслює, що соціальний капітал сприяє розвитку конкурентних переваг підприємств сфери послуг через підвищення рівня довіри та ефективності комунікацій. Автор також зазначає важливість інтеграції соціального капіталу у стратегії управління для адаптації до мінливого середовища. А.М. Гриненко та В.В. Кирилюк [2] акцентують увагу на сучасних трендах розвитку соціального капіталу бізнес-організацій. Вони виділяють такі тенденції, як зростання значення мережевих взаємозв'язків, посилення ролі цифрових технологій у підтримці соціального капіталу та необхідність його використання для ефективного управління ризиками. У роботі також наголошується на зв'язку між рівнем соціального капіталу та стійкістю організацій у кризових умовах. Ю.В. Дем'яненко [3] пропонує концепцію моделювання соціального капіталу підприємств сфери послуг, враховуючи специфіку галузі. Автор визначає основні складові соціального капіталу, такі як довіра, соціальні мережі та норми взаємодії, і пропонує підходи до їх оптимізації для забезпечення конкурентоспроможності. Особливий акцент зроблено на адаптивності соціального капіталу в умовах ризикового середовища. В. Кроль [4] розробив концепцію управління соціальним капіталом підприємств у контексті забезпечення їх конкурентоспроможності. У роботі підкреслюється значення інтеграції соціального капіталу у стратегію управління організаціями, особливо в умовах високої невизначеності. Інша робота авторів Лагодієнко В.В. та Костилян В.А. [5] поглиблює концептуальні засади аналізу соціального капіталу, визначаючи його багатовимірну природу та взаємозв'язок з когнітивним капіталом. А.Ф. Слівінська [6] у своїй праці розглядає концепцію когнітивного капіталізму, що зосереджена на ролі знань, креативності та інновацій у розвитку економіки. Авторка підкреслює важливість формування когнітивного капіталу в креативних індустріях, таких як гостинність, які є чутливими до змін у середовищі.

Серед зарубіжних досліджень слід виділити праці К. Арроу [7], де підкреслюється вплив соціального капіталу на економічний розвиток через посилення довіри між учасниками економічних відносин. С. Бегелчик разом з В. Шаиком [8] підтверджують емпіричний зв'язок між соціальним капіталом і зростанням регіональної економіки, підкреслюючи важливість когнітивного компоненту соціального капіталу. Л. Браун та Д. Ашман [9] досліджують приклади з Африки та Азії, демонструючи, як участь і соціальний капітал сприяють міжсекторальному вирішенню проблем. Їхній підхід є корисним для аналізу когнітивного капіталу, оскільки він охоплює аспекти спільного навчання та обміну знаннями. Ф. Фукуяма [10], [11] акцентує на довірі як ключовому елементі соціального капіталу, що забезпечує ефективність економічних та соціальних систем. Його роботи є фундаментальними для розуміння когнітивного капіталу,

оскільки довіра є основою для створення знань та інновацій. В. Джанкаускас с Дж. Сепутином [12] досліджують взаємозв'язок між соціальним капіталом, якістю управління та економічними показниками, підкреслюючи значення когнітивних аспектів у цьому процесі. А. Кааса [13, 14] розглядає вплив різних вимірів соціального капіталу на інноваційну активність та продуктивність у європейських регіонах. Автор наголошує, що когнітивний капітал є вирішальним чинником у формуванні інноваційного середовища. С. Кнак та П. Кипер [15] вивчають економічні вигоди соціального капіталу у міжкраїновому контексті, підтверджуючи його позитивний вплив на економічну продуктивність. Дж. Нахапет, С. Хошал та інші автори [16, 17] акцентують на взаємозв'язку між соціальним та інтелектуальним капіталом, пропонуючи концепцію організаційної переваги, що базується на когнітивних ресурсах.

Таким чином, аналіз літератури підтверджує значення соціального та когнітивного капіталу для адаптації підприємств до умов ризикового середовища. Формування когнітивного капіталу сприяє підвищенню конкурентоспроможності, забезпеченню стійкості організацій та розвитку інноваційного потенціалу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає у визначенні та дослідженні підходів до створення, розвитку та ефективного використання когнітивного капіталу як ключового ресурсу в умовах сучасного ризикового середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Формування когнітивного капіталу в сучасних умовах набуває особливого значення через стрімкий розвиток інформаційного суспільства та зростання ролі інтелектуальних ресурсів у створенні економічної цінності. Когнітивний капітал, як специфічна форма людського капіталу, представляє собою сукупність знань, навичок, компетенцій та здатностей індивідів до пізнання й перетворення дійсності. В умовах сучасного ризикового середовища процес його формування стикається з численними викликами та потребує особливих підходів до управління. Сучасне ризикове середовище характеризується високим ступенем невизначеності, швидкими технологічними змінами, глобалізаційними процесами та постійною трансформацією соціально-економічних відносин. В таких умовах традиційні підходи до накопичення та розвитку людського капіталу виявляються недостатньо ефективними і потребують суттєвого переосмислення. Особливої актуальності набуває здатність індивідів та організацій адаптуватися до змін, швидко навчатися та переналаштовувати свої когнітивні моделі відповідно до нових викликів.

Процес формування когнітивного капіталу в сучасних умовах відбувається під впливом декількох ключових факторів. Перш за все, це цифровізація всіх сфер життєдіяльності суспільства, яка створює нові можливості для навчання та розвитку, але водночас вимагає від індивідів постійного оновлення цифрових компетенцій. Другий важливий фактор - це зростання складності економічних та соціальних систем, що потребує розвитку системного мислення та здатності працювати з великими обсягами інформації. Третій фактор - це підвищення рівня невизначеності та ризиків у всіх сферах діяльності, що вимагає розвитку навичок прийняття рішень в умовах обмеженої інформації та високої невизначеності.

В контексті ризикового середовища особливого значення набуває розвиток таких компонентів когнітивного капіталу як адаптивність мислення, критичне мислення, креативність та емоційний інтелект. Адаптивність мислення дозволяє індивідам ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища та знаходити нові рішення в нестандартних ситуаціях. Критичне мислення забезпечує здатність аналізувати інформацію, виявляти причинно-наслідкові зв'язки та приймати обґрунтовані рішення. Креативність стає ключовим фактором конкурентоспроможності в умовах інноваційної економіки. Емоційний інтелект допомагає ефективно взаємодіяти з іншими людьми та управляти власними емоціями в стресових ситуаціях.

Важливу роль у формуванні когнітивного капіталу відіграють освітні системи та організації. Традиційні освітні моделі, орієнтовані на передачу фіксованого набору знань, поступово трансформуються в бік розвитку метакогнітивних навичок та здатності до самостійного навчання. З'являються нові форми освіти, такі як змішане навчання, мікронавчання, персоналізоване навчання, які краще відповідають потребам сучасного ризикового середовища. Організації також змушені адаптувати свої підходи до розвитку людського капіталу. Все більшого поширення набувають практики створення організацій, що навчаються, де навчання стає невід'ємною частиною робочого процесу. Розвиваються системи управління знаннями, які дозволяють ефективно накопичувати та передавати досвід всередині організації. Зростає роль неформального навчання та обміну знаннями між співробітниками.

Особливу увагу в процесі формування когнітивного капіталу необхідно приділяти розвитку здатності до роботи з невизначеністю та ризиками. Це включає розвиток навичок прогнозування, сценарного планування, управління ризиками та прийняття рішень в умовах неповної інформації. Важливо розвивати здатність до швидкого навчання на основі досвіду та помилок, що дозволяє підвищувати адаптивність індивідів та організацій до змін зовнішнього середовища. В умовах сучасного ризикового середовища зростає значення колективного когнітивного капіталу, який формується в результаті взаємодії та спільного навчання груп людей. Розвиток технологій співпраці та комунікації створює нові можливості для формування розподілених команд та спільнот практики, де відбувається інтенсивний обмін знаннями та

досвідом. Важливим фактором успіху стає здатність організацій створювати умови для ефективної взаємодії та спільного навчання співробітників.

Процес формування когнітивного капіталу тісно пов'язаний з розвитком цифрових технологій та штучного інтелекту. З одного боку, ці технології створюють нові можливості для навчання та розвитку, з іншого - вимагають від людей розвитку нових компетенцій та адаптації до роботи в цифровому середовищі. Особливого значення набуває здатність ефективно взаємодіяти з системами штучного інтелекту та використовувати їх можливості для підвищення власної продуктивності та розвитку. В умовах глобалізації важливим аспектом формування когнітивного капіталу стає розвиток міжкультурних компетенцій та здатності працювати в міжнародному контексті. Це включає не тільки знання іноземних мов, але й розуміння культурних особливостей, здатність адаптуватися до різних культурних контекстів та ефективно взаємодіяти з представниками різних культур.

Значну роль у формуванні когнітивного капіталу відіграють соціальні мережі та професійні спільноти. Вони створюють можливості для неформального навчання, обміну досвідом та формування професійних зв'язків. В умовах ризикового середовища особливого значення набуває здатність ефективно використовувати ці мережі для отримання актуальної інформації та підтримки професійного розвитку. Важливим аспектом формування когнітивного капіталу є розвиток здатності до саморефлексії та метакогнітивних навичок. Це включає розуміння власних когнітивних процесів, здатність оцінювати ефективність свого навчання та розвитку, вміння керувати власним когнітивним навантаженням. В умовах інформаційного переваження ці навички стають критично важливими для ефективного функціонування в професійному середовищі.

Формування когнітивного капіталу в умовах сучасного ризикового середовища вимагає системного підходу, який враховує взаємозв'язок між індивідуальним та колективним розвитком, роль технологій та соціальних мереж, значення формального та неформального навчання. Важливо забезпечити баланс між розвитком спеціалізованих професійних компетенцій та загальних когнітивних навичок, які забезпечують адаптивність та стійкість в умовах невизначеності. Особливу увагу необхідно приділяти розвитку здатності до інноваційного мислення та підприємницьких компетенцій. В умовах ризикового середовища здатність генерувати нові ідеї, оцінювати можливості та ризики, створювати нові продукти та послуги стає ключовим фактором успіху. Це вимагає розвитку особливого типу мислення, орієнтованого на пошук можливостей та створення цінності в умовах невизначеності.

Важливим аспектом формування когнітивного капіталу є розвиток етичної компетентності та соціальної відповідальності. В умовах зростання складності та взаємозалежності соціально-економічних систем здатність враховувати етичні аспекти прийняття рішень та оцінювати соціальні наслідки своїх дій стає все більш важливою. Процес формування когнітивного капіталу повинен враховувати індивідуальні особливості та потреби різних груп населення. Важливо забезпечити доступність освітніх можливостей та створити умови для безперервного навчання протягом всього життя. Особливу увагу слід приділяти розвитку когнітивного капіталу молоді, яка найбільш схильна до впливу технологічних та соціальних змін.

В умовах сучасного ризикового середовища зростає роль державної політики у сфері розвитку людського капіталу. Необхідно створювати сприятливі умови для розвитку освітніх систем, підтримувати інноваційні освітні проекти, стимулювати розвиток корпоративних систем навчання та професійного розвитку. Важливо забезпечити координацію зусиль різних стейкхолдерів у процесі формування когнітивного капіталу. Таким чином, формування когнітивного капіталу в умовах сучасного ризикового середовища є складним та багатоаспектним процесом, який вимагає системного підходу та врахування множини факторів. Успішність цього процесу залежить від здатності суспільства, організацій та індивідів адаптуватися до змін, розвивати нові компетенції та ефективно використовувати можливості, які створюють сучасні технології та соціальні мережі. Особливого значення набуває розвиток здатності до безперервного навчання та адаптації, що дозволяє забезпечити стійкість та конкурентоспроможність в умовах високої невизначеності та ризиків.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Формування когнітивного капіталу в сучасних умовах набуває критично важливого значення через стрімкий розвиток інформаційного суспільства та зростання ролі інтелектуальних ресурсів у створенні економічної та соціальної цінності. Як специфічна форма людського капіталу, когнітивний капітал охоплює знання, навички, компетенції та здатність до пізнання й трансформації реальності, які є необхідними для адаптації до швидких змін та викликів сучасного ризикового середовища. В умовах постійної невизначеності, швидких технологічних інновацій, глобалізаційних процесів та трансформації соціально-економічних відносин традиційні підходи до розвитку людського капіталу виявляються недостатньо ефективними, що вимагає пошуку нових методів і стратегій.

Особливої важливості набувають адаптивність мислення, критичне мислення, креативність та емоційний інтелект, які забезпечують здатність індивідів та організацій не лише реагувати на зміни, але й знаходити нові рішення в нестандартних ситуаціях. Ці навички є ключовими для успішного функціонування

в умовах інноваційної економіки та високої невизначеності. Значну роль у формуванні когнітивного капіталу відіграють освітні системи та організації, які поступово переходять від традиційних моделей передачі знань до розвитку метакогнітивних навичок і здатності до самостійного навчання. Нові форми освіти, такі як змішане навчання, мікронавчання та персоналізовані підходи, краще відповідають викликам сучасного середовища.

Цифровізація всіх сфер життєдіяльності створює нові можливості для навчання та розвитку, водночас вимагаючи постійного оновлення цифрових компетенцій. Швидкий розвиток технологій співпраці та штучного інтелекту також відкриває нові горизонти для підвищення продуктивності та розвитку міжкультурних компетенцій. У цьому контексті особливого значення набувають здатність до роботи з невизначеністю, навички прогнозування, сценарного планування та управління ризиками. Соціальні мережі та професійні спільноти стають важливими платформами для неформального навчання та обміну досвідом. Формування когнітивного капіталу є процесом, що вимагає системного підходу, який враховує взаємозв'язок індивідуального та колективного розвитку, роль цифрових технологій, соціальних мереж та баланс між формальним і неформальним навчанням. Успішність цього процесу залежить від здатності суспільства, організацій та окремих людей швидко адаптуватися до змін, розвивати нові компетенції, забезпечувати безперервне навчання протягом усього життя та ефективно використовувати можливості сучасних технологій. Роль державної політики у створенні сприятливих умов для розвитку когнітивного капіталу є критичною, зокрема через підтримку освітніх систем, інноваційних проєктів та корпоративного навчання.

Таким чином, формування когнітивного капіталу в умовах сучасного ризикового середовища є багатоаспектним та динамічним процесом, що вимагає інтеграції зусиль різних стейкхолдерів, розвитку інноваційного мислення, підприємницьких компетенцій та етичної відповідальності. Здатність до безперервного навчання, швидкої адаптації та ефективного використання наявних ресурсів є ключовими чинниками забезпечення стійкості та конкурентоспроможності в умовах постійних змін та високих ризиків.

Література

1. Бойко, М. М. (2014). Соціальний капітал як чинник конкурентоспроможності підприємств сфери послуг. *Теоретичні та прикладні питання економіки, (1)*, 486–495. Retrieved from http://www.tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2014_28_2/zb28_2_43.pdf
2. Гриненко, А. М., & Кирилюк, В. В. (2019). Соціальний капітал бізнес-організацій: сучасні тренди та тенденції. *Social and Labour Relations: Theory and Practice, (9)*. Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/34127>
3. Дем'яненко, Ю. В. (2012). Обґрунтування концепції моделювання соціального капіталу підприємств сфери послуг. *Ефективна економіка, (10)*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1452>
4. Кроль, В. (2021). Концепція управління соціальним капіталом підприємства в контексті забезпечення його конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство, (31)*. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-52>
5. Лагодієнко, В. В., & Костилян, В. А. (2020). Облігації внутрішньої державної позики – сучасна інвестиційна течія у системі міжнародного та національного переміщення капіталу: виклики та перспективи. *Актуальні проблеми інноваційної економіки, (3)*, 85–90. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2020-3-15>
6. Слівінська, А. Ф. (2017). Концепція когнітивного капіталізму і перспективи розвитку гостинності як креативної індустрії. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 1(16)*, 52–59. Retrieved from <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/846>
7. Arrow, K. J. (2000). Observations on social capital. In P. Dasgupta & I. Serageldin (Eds.), *Social capital: A multifaceted perspective* (pp. 3–5). The World Bank. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/285136629>
8. Beugelsdijk, S., & Van Schaik, T. (2005). Social capital and growth in European regions: An empirical test. *European Journal of Political Economy, 21*, 301–324. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/222431176>
9. Brown, L. D., & Ashman, D. (1996). Participation, social capital, and intersectoral problem solving: African and Asian cases. *World Development, 24*, 1467–1479. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/223827804>
10. Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly, 22*, 7–20. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/3993342>
11. Fukuyama, F. (1995). *Trust: Social virtues and the creation of prosperity*. Free Press. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/20752121>
12. Jankauskas, V., & Šeputienė, J. (2007). The relation between social capital, governance and economic performance in Europe. *Business Theory and Practice, 8*, 131–138. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/228932447>

13. Kaasa, A. (2009). Effects of different dimensions of social capital on innovative activity: Evidence from Europe at the regional level. *Technovation*, 29, 218–233. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/245131733>
14. Kaasa, A. (2016). Social capital, institutional quality and productivity: Evidence from European regions. *Economics and Sociology*, 9, 11–26. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/322707257>
15. Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *The Quarterly Journal of Economics*, 112, 1251–1288. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2951271>
16. Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *The Academy of Management Review*, 23, 242–266. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/259373>
17. Andrusiv, U., Popadynets, I., Zelinska, H., Lagodiienko, V., Kupalova, H., & Goncharenko, N. (2023). Labor potential as a factor of ensuring competitive advantages of business entities in Ukraine. *Production Engineering Archives*, 29(3), 263–270. <https://doi.org/10.30657/pea.2023.29.30>

Refereces

1. Boiko, M. M. (2014). Sotsialnyi kapital yak chynnyk konkurentospromozhnosti pidpriemstv sfery poslug [Social capital as a factor of competitiveness of service sector enterprises]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, 1, 486–495. Retrieved from http://www.tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2014_28_2/zb28_2_43.pdf
2. Hrynenko, A. M., & Kyryliuk, V. V. (2019). Sotsialnyi kapital biznes-orhanizatsii: suchasni trendy ta tendentsii [Social capital of business organizations: Current trends and tendencies]. *Social and Labour Relations: Theory and Practice*, 9. Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/34127>
3. Dmyanenko, Yu. V. (2012). Obgruntuvannya kontseptsii modeliuвання sotsialnoho kapitalu pidpriemstv sfery poslug [Justification of the concept of modeling social capital of service sector enterprises]. *Efektivna ekonomika*, 10. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1452>
4. Krol, V. (2021). Kontseptsia upravlinnia sotsialnym kapitalom pidpriemstva v konteksti zabezpechennia ioho konkurentospromozhnosti [Concept of managing social capital of an enterprise in the context of ensuring its competitiveness]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 31. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-52>
5. Lahodiienko, V. V., & Kostylianu, V. A. (2020). Oblihatsii vntrishnoi derzhavnoi poziki – suchasna investytsiina techiia u systemi mizhnarodnogo ta natsionalnogo peremishchennia kapitalu: vyklyky ta perspektyvy [Domestic government bonds – a modern investment trend in the system of international and national capital movement: challenges and prospects]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*, 3, 85–90. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2020-3-15>
6. Slyvinska, A. F. (2017). Kontseptsia kohnityvnoho kapitalizmu i perspektyvy rozvytku hostynnosti yak kreatyvnoi industrii [Concept of cognitive capitalism and the prospects for the development of hospitality as a creative industry]. *Filosofia ta polityholohiia v konteksti suchasnoi kultury*, 1 (16), 52–59. Retrieved from <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/846>
7. Arrow, K. J. (2000). Observations on social capital. In P. Dasgupta & I. Seregeldin (Eds.), *Social capital: A multifaceted perspective* (pp. 3–5). The World Bank. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/285136629_Observations_on_Social_Capital_In_Social_Capital_A_Multifaceted_Perspective
8. Beugelsdijk, S., & Van Schaik, T. (2005). Social capital and growth in European regions: An empirical test. *European Journal of Political Economy*, 21, 301–324. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/222431176_Social_capital_and_growth_in_European_regions_An_empirical_test
9. Brown, L. D., & Ashman, D. (1996). Participation, social capital, and intersectoral problem solving: African and Asian cases. *World Development*, 24, 1467–1479. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/223827804_Participation_Social_Capital_and_Intersectoral_Problem_Solving_African_and_Asian_Cases
10. Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly*, 22, 7–20. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/3993342>
11. Fukuyama, F. (1995). *Trust: Social virtues and the creation of prosperity*. Free Press.
12. Jankauskas, V., & Šeputiene, J. (2007). The relation between social capital, governance and economic performance in Europe. *Business Theory and Practice*, 8, 131–138. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/228932447_The_Relation_between_Social_Capital_Governance_and_Economic_Performance_in_Europe
13. Kaasa, A. (2009). Effects of different dimensions of social capital on innovative activity: Evidence from Europe at the regional level. *Technovation*, 29, 218–233. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/245131733_Effects_of_different_dimensions_of_social_capital_on_innovative_activity_Evidence_from_Europe_at_the_regional_level
14. Kaasa, A. (2016). Social capital, institutional quality and productivity: Evidence from European regions. *Economics and Sociology*, 9, 11–26. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/322707257_Social_Capital_Institutional_Quality_and_Productivity_Evidence_from_European_Regions
15. Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *The Quarterly Journal of Economics*, 112, 1251–1288. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2951271>
16. Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *The Academy of Management Review*, 23, 242–266. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/259373>
17. Andrusiv, U., Popadynets, I., Zelinska, H., Lagodiienko, V., Kupalova, H., & Goncharenko, N. (2023). Labor potential as a factor of ensuring competitive advantages of business entities in Ukraine. *Production Engineering Archives*, 29(3), 263–270. <https://doi.org/10.30657/pea.2023.29.30>